

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

HAS, A. C. (2021). Anadolu'da Galat İstilalarına Bir Örnek: Kyzikos'tan Herakles-Galat Kabartmalı Stel. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 (Özel Sayı), 385-395.

Anadolu'da Galat İstilalarına Bir Örnek: Kyzikos'tan Herakles-Galat Kabartmalı Stel

Ahmet Cuneydi HAS^(*)

Öz: Helenlerin Kelt olarak adlandırdıkları Anadolu'da ise Galatlar diye bilinen Hint Avrupa kökenli halk MÖ 4. yüzyıldan itibaren savaşçı ve istilacı kimlikleriyle tanınmaktadır. Kuzeyden kitlesel göç hareketleri sonucunda sırasıyla Makedonya, Yunanistan ve Anadolu'ya kadar ulaşmışlardır. Bu çalışmada ilk olarak Galatların uyguladıkları saldırgan politikalarının Anadolu'da ne gibi siyasi ve idari değişikliklere yol açtığına değinilmiştir. Daha sonra bu saldırılara maruz kalan Mysia Bölgesi kentlerinden Kyzikos'un savunma zaferinin arkeolojik ve epigrafik belgeleri aktarılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda da günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenen ve bu zaferin simgesi olarak nitelendirilen adak steline ayrıntılı biçimde değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Galatlar, Kyzikos, Anadolu, Adak Steli, Mysia

An Example of Galatian Invasions in Anatolia: Herakles-Galat Reliefs Stele from Kyzikos

Abstract: The people of Indian European origin known as Celts in the Hellenes and Galatians in Anatolia have been known as warriors and invaders since the 4th century BC. As a result of migration movements from the north, they reached Macedonia, Greece and Anatolia. In this study, firstly, were mentioned the aggressive attitudes of the Galatians, political and administrative changes in Anatolia. The defense victory of Cyzicus, one of the cities of the Mysia Region, which was subjected to these attacks, has been described with archaeological and epigraphic documents. In addition, the votive stela, the Istanbul Archeology Museum, which is described as the symbol of this victory, was presented in detail.

Keywords: Galatians, Cyzicus, Anatolia, Votive Stela, Mysia

Makale Geliş Tarihi: 09.09.2021

Makale Kabul Tarihi: 17.11.2021

DOI: 10.53487/ataunisobil.993134

I. Giriş

Bu araştırma günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Kyzikos kökenli bir adak stelinin kapsamaktadır. Çalışma, adak stelinin bulunduğu Kyzikos kentinin genel olarak tarihi coğrafyasının anlatılmasıyla başlamıştır. Daha sonra eserin yapımına sebep olduğu düşünülen Galat kavimlerinin Anadolu'ya nasıl girdiği ve buralarda neden olduğu siyasi ve sosyal olgular üzerinde durulmuştur. Anadolu'daki pek çok kente uyguladıkları saldırgan politikaları arasında Kyzikos'a düzenledikleri saldırılarında

^{*}Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü (e-posta: ahmetchas@gmail.com)

 ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0003-4503-0257>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

hezimete uğramışlardır. Kyzikos'un bu zaferini somutlaştıran adak steli, stilistik, ikonografik ve tarihsel süreç baz alınarak aktarılmaya çalışılmıştır.

II. Kyzikos'un Tarihi Coğrafyası

Kyzikos kenti (Res.1), Balıkesir ili sınırları içerisinde, Bandırma-Erdek karayolunun 9. km'de Düzler Mevkii'nde bulunmaktadır (Koçhan, 2011: 11). Günümüzde "Belkıs" ya da "Balkız" olarak anılan kent, Kapıdağı Yarımadası'nın anakara ile birleştiği kıstağın kuzeyindedir (Meral, 2018: 126; Andrewes 1982, 15-22). Kentin ana karaya bakan tarafı, limanların olduğu yerleri de içine alan kent surlarıyla, kuşatılmıştır (Magie, 2003: 55). Günümüzde belirli noktalarda kalıntıları ile karşılaşılan mimari yapılar yoğun bir bitki örtüsünün altında bulunmaktadır (Has, 2011: 30). Antik kaynaklardan, kentin bir kısmının düzlükte diğer kısmının da "Arkton Oros" (Ayılar Dağı) denen dağın yakınında olduğunu, bu dağın arkasında ise Dindymos (Ayı Dağı), denen başka bir dağın bulunduğunu öğrenmekteyiz (Strabon, XII, 8, 10). Kısacası Kyzikos'un sınırları kuzeyde, Hamamlı, Belkıs ve Çeltikçi köyleri, doğuda Aşağıyapıcı Köyü ve Bandırma Körfezi, güneyde Edincik-Bandırma karayolu batıda ise Erdek Körfezi ile çevrilidir (Tekin 2007, 40; Meral, 2020: 606).

Kent, konum itibari ile hem karadan hem de denizden bağlantılarını çok iyi kullanmış siyasi ve kültürel anlamlarda Anadolu'da adından sıkça söz ettirmiştir (Meral-Has, 2017: 106-107; Perrot-Guillaume, 1872: 69-70). Kyzikos'un hem Hellespontos'a (Çanakkale Boğazı) hem de Propontis'e (Marmara Denizi) hâkim bir konumda bulunması, bölge ticaretinin de gelişmesini sağlamıştır (Meral-Has, 2017: 108-109; Ertüzün, 1998: 29).

Kyzikos'un tarihi çağlarının başlangıcı kesin olarak bilinmese de Mysia'nın bu önemli kentinin, ilkin MÖ 756, ikinci olarak da MÖ 679 yılında Miletos kolonisi olarak kurulduğu öne sürülmektedir (Meral-Yavuz, 2017: 550). MÖ 334 yılında Büyük İskender bölgeyi Pers egemenliğinden kurtardıktan sonra kendisine karşı çıkan isyancı satraplıkları ortadan kaldırır. Büyük İskender'e yakınlık gösteren Kyzikos ise idari açıdan serbest kalır ve en parlak dönemini yaşar (Gezgin, 1997: 104). Özellikle Pergamon Krallığı'nın müttefiki olarak karşımıza çıkan Kyzikos'un Hellenistik Dönemde siyasi ve kültürel bir merkeze dönüştüğü bilinmektedir (Akurgal 1998, 290; Koçhan 2006, 207-208; Meral 2008, 361-363). Bu olumlu ilişkiler, MÖ 243-198 yıllarında hüküm süren I. Attalos'un bir Kyzikos yurttaşının kızı olan Apollonis ile evlenmesiyle de güçlenmiştir (Smith, 1865: 741). Pergamon, Romalıların eline geçince Kyzikoslular Roma dostluğuna fazlasıyla önem vermiş ve bu dönemde Kyzikos'ta fazla bir değişiklik olmamıştır (Kuttner, 1995: 159-160). Bu dönemde kent sınırları Aisepos Irmağı (Gönen Çayı) boyunca genişleyerek Pergamon Krallığı'nın sınırına kadar dayanmıştır (Umar, 2006: 16-17).

Mimari yapıları ve ortaya çıkarılan eserler dikkate alındığında kentin en parlak devrini Hellenistik ve Roma dönemlerinde yaşadığı kabul edilmektedir (Koçhan-Meral, 2019: 541). Bunlar arasında en bilinen mimari yapısı ise Kyzikos'un adıyla özdeşleşen ve Anadolu'nun en büyük tapınaklarından birisi olan 2006 yılından beri kazı çalışmalarının devam ettiği Hadrian Tapınağı olmuştur (Koçhan-Meral, 2014: 230).

Kentin antik dönemde yaşamış olduğu tüm gelişmeler arkeolojik bulgular ve antik kaynaklarla da desteklenmektedir. Fakat halkın hesaba katmadığı ve Batı Anadolu'nun da pek çok kentinin kaderi olan depremler, yüzyıllar süren refah dönemini sektete uğratmış ve Kyzikos bir daha eski günlerine dönememiştir (Has, Meral ve Aydın, 2020: 395).

III. Anadolu'da Galat İstilaları ve Kyzikos Steli

MÖ 3. yüzyılda Avrupa üzerinden Anadolu'ya göç eden Keltlere gerek Latinler gerekse de Hellenler, "Galatlar" adını vermişlerdir (Arslan, 2000: 2). Hellenistik Dönemde Galatların Avrupa'dan başlayan ve güneye doğru inen göç hareketi, Makedon ve Yunan dünyasını derinden etkilemiş ardından MÖ 3. yüzyılda Anadolu'ya yönelmiştir (Arslan, 2000: 39-55). Bu yönelimde Trakya'nın kaynak kıtlığı, Anadolu'nun bereketli toprakları ve zengin kentlerinin varlığı önemli bir rol oynamıştır. Nitekim MÖ 281 yılındaki Kurupedion Savaşı sonucunda Seleukos Krallığı'nın Anadolu'ya hâkim olması ve Lysimakhos Krallığı'nın yıkılması bu süreci daha da kolaylaştırmıştır (Özsait, 1985: 40; Arslan, 2000: 36; Vanhaverbeke-Waelkens, 2005: 49-50; Hürmüzlü, 2015: 160-162).

Anadolu'nun bereketli toprakları ve ortaya çıkan bu siyasi boşluğu iyi değerlendiren Galatlar, Bithynia Kralı I. Nikomedes ile kurdukları çıkar ilişkileri sonucunda Hellespontos'u (Çanakkale Boğazını) geçerek MÖ 3. yüzyılda Anadolu'ya girmişler ve siyasi dengelerin değişmesine neden olmuşlardır (Arslan, 2000: 52). Bithynia Kralı I. Nikomedes ve Leonnarios'un hâkimiyetindeki Galatlarla buluşmak üzere harekete geçen Luturios, Troas Bölgesinden kuzeydoğuya doğru ilerlemiştir (Arslan, 2000: 68; Magie, 2001: 84). Nikomedes kendisine rakip olarak gördüğü kardeşi Zipoetas'ı, Galatların yardımıyla ortadan kaldırmış ve yönetimi tamamen ele geçirmiştir (Marcel, 1944: 217-221). Ayrıca bu dönemde ortak hareket eden I. Nikomedes ve I. Mithridates'in ordusunda paralı asker olarak Mısır Kralı II. Philadelphos'a karşı savaşmışlardır. Söz konusu dönemlerde stratejik açılarından önemli olan noktalara güçlü kavimlerden paralı asker toplanması geleneği ele geçen yazıtlardan da anlaşılmaktadır (Arslan, 2019: 55). Bu yardımları sayesinde Galatlara Anadolu'nun kapıları açılmış ve onlara Halys (Kızılırmak) ile Sangarios (Sakarya) ırmakları arasında bulunan topraklar bağışlanmıştır (Arslan, 2000: 68). Orta Anadolu'nun kuzeyini yurt edinen Galatlar aynı zamanda Bithynia ve Pontos Krallıklarının sınır güvenliğini, Seleukos Kralı I. Antiokhos'a karşı korumuş olacaktı (Arslan, 2000: 4). Elbette bu bağlılıkları kalıcı olmayacak ve Galatlar sonraki dönemlerde Romalıların sadık dostları olacaktı (Kurt, 2010: 103; Taşdöner, 2017: 171).

Anadolu'ya kesin olarak yerleşen Tolistoagierler, Tektosaglar ve Trokmeler'den oluşan Galat kavimleri bir süre sakin kalmışlardır (Lequenne, 1991: 56). Fakat kısa zaman sonra her dönem yaptıkları iş olan yağma ve istilalara başlamışlar ve Batı Anadolu'nun en güçlü ve stratejik kentlerine karşı saldırılar düzenlemişlerdi (Lequenne, 1991: 37; Özgan, 2018: 118). Bunlar arasında: Pergamon, Miletos, Priene, Erythrai, Thyateira, Laodikeia, Apameia, Tlos ve Ephesos gibi önemli kentler bulunmaktaydı (Kaya, 2015: 260-261; Gürgen, 2019: 234-245). Anadolu kentlerinde bulunan yazıtlarla

da kanıtlanmış olan Galatların bu yağma seferleri bölge sakinleri üzerinde derin izler bırakmıştır (Arslan, 2000: 67- 69).

Antik Mysia Bölgesi'nin en önemli kenti Kyzikos da gerek konumu gerekse de refah düzeyinin yüksek olması gibi nedenlerden ötürü istilaya uğrayan kentler arasına girmişti (Ashmole, 1956: 179-182; Sevin, 2001: 43; Dinter, 2009: 533-535). Strabon'a göre yağmacı Galatların doğu kolunu oluşturan Trokmeler, hedef bölgesinde bulunan bu kenti kuşatma altına almışlardı (Strabon, XII, 5.3; Arslan, 2000: 55). Fakat Luturios'un idaresindeki Galatlar, MÖ 278-277 yıllarında Kyzikos kentine düzenledikleri bu saldırılarda başarılı olamamışlardır (Tarn, 1947: 153; Kaya, 2012: 284). Kyzikosluların kuşatmaya başarılı bir şekilde karşı koydukları bu savunma zaferi, o zamana kadar durdurulamayan Galatların onurunu zedelemişti. Bununla birlikte bu saldırılara karşı çaresiz kalan diğer Anadolu kentlerine de cesaret vermişti.

Hellenistik Dönemin başlarında meydana geldiği düşünülen bu olayı gerek epigrafik gerekse de arkeolojik belgelerle desteklemek mümkündür (Magie, 1950: 729 no.9; Strobel, 1991: 119 no. 29; Kaya, 2005: 52). Bu tarihlerde Pergamon, mücadele etmekten kaçındığı Galatlılara bir yandan vergi öderken öte yandan Kyzikos halkını her zaman desteklemeyi sürdürmüştür (Magie, 2001: 7, 84; Kaya, 2005: 70). Galatları başarılı bir savunmayla geri püskürten Kyzikos'a karşı düzenlenen saldırılar esnasında Pergamon kralı Philetairos'un (MÖ 283-263) kente yapmış olduğu yardımların listesinin geçtiği yazıt epigrafik kanıtların en önemlisidir (Chamoux, 1988: 492-494; Coşkun, 2012: 57-59). Bu yazıtta: Pergamon Krallığı, hem askeri hem de gıda kaynaklarını karşılamasının yanı sıra ekonomik anlamda da Kyzikos'a yardım etmiştir (Magie, 2002: 56). Yine Kyzikos'tan ele geçen bir yazıtta: Pergamon yöneticisi Philetairos'un bu yardımlarından dolayı onurlandırıldığı ve kentte onun adına her yıl bir şenlik düzenlendiği geçmektedir (Ful, 2008: 188).

Galatların Anadolu'da kentleri yağmalaması ve Seleukos'larla işbirliği yaparak uyguladığı talan politikasını, Pergamon Kralı I. Attalos (MÖ 241-197) kesin zaferle sonlandırmıştır (Smith, 2013: 103). Galatlara karşı elde ettiği bu zaferi Attalos'un bundan böyle kurtarıcı (soter) kral olarak anılmasını sağlamıştır (Tozan, 2016: 25-26). Bu dönemden sonra kazanılan zaferlerin anısına Pergamon başta olmak üzere Anadolu'nun farklı kentlerinde önemli adak anıtlarının yapıldığı görülmektedir (Smith, 2013:102-106, fig. 118-132).

Pergamon'un kuzeyinde Güney Marmara kıyılarında konumlanan Kyzikos kenti de (Has-Meral-Aydın, 2020: 391), Galatlara karşı kazandıkları savunma zaferlerini bir heykeltıraşlık eseriyle ölümsüz kılmışlardı. Kyzikos kentinin yaşamış olduğu bu olayın en değerli delili ise günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan adak steli olmuştur (Res. 2; Mendel, Nr. 858 (564); Strobel, 1991: 119 no.29; Bol, 2007: Text 82, Taf. Abb. 108). Kyzikos kentinin savunma zaferinin arkeolojik kanıtı olan bu eser üzerinde kenti temsil ettiği düşünülen galip durumdaki Herakles betimlenmiştir (Smith, 2013: Fig. 211). Hemen karşısında ise dizinden kırdığı sağ bacağından ve yere koyduğu kılıcından destek olarak ayakta kalmaya çalışan mağlup durumdaki Galatlı görülmektedir.

Adak stelindeki betimlerin bahsi geçen olayla bağlantısı heykeltıraşlık yönlerinin detaylı biçimde analiz edilmesiyle daha iyi anlaşılacaktır. Adak stelinde, Kyzikos halkını sağ elinde sopası ve kaslı biçimdeki Herakles figürü; Galatları ise kısa kılıcı ve geniş kalkanyla mağlup olduğu görülen yerdeki başsız figür temsil etmektedir (Bol, 2007: Text 82, Taf. Abb. 108). Galatlı figür, sol bacağı düz biçimde uzatmış, dizinden kırdığı sağ bacağından ve yere koyduğu kılıcından destek alarak ayağa kalkmaya çalışmaktadır. Kısa tunikli olduğu anlaşılan bu figür sol kolunu havaya kaldırmış ve stelin sağ alt köşesinde düşürdüğü geniş kalkanyla verilmiştir. Bu kalkanın hemen arkasında bulunan ağaç dalında ise Herakles'in simgelerinden olan aslan derisinden postu asılı biçimde durmaktadır. Galatların inancına göre ağaç (meşe ağacı ?) kutsal bir anlam ifade etmekteydi (Arslan, 48). Eserde Kyzikos kentini temsil eden Herakles'i simgeleyen bu aslan postunun ağaca asılı olması belki de bilinçli olarak bir propaganda niteliği taşımaktaydı.

Ayakta işlenen figürün kaslı yapısı, sağ elinde havaya kaldırdığı sopası ve sağ köşede bulunan ağaca asılı duran aslan postu, figürün Herakles olduğunu göstermektedir. Galatlara karşı başarılı savunmalarında tanrıların Kyzikos'un yanında olduğu inancı kahramanlığın simgesi olan Herakles ile verilmeye çalışılmıştır. Bir nevi elde edilen bu zaferi Kyzikoslular tanrılara olan inancına bağlamışlardır. Galatları simgeleyen kısa kılıç, geniş ve düz- oval kalkanın yanı sıra figürlerde gözlenen ince-uzun yapı dikkat çeken yönlerdir. Bu işleniş tarzıyla yerde acı çeken mağlup durumdaki figürün Galatlı bir askere ait olduğu fikri daha ağır basmaktadır.

Erken Hellenistik Dönem'in stilistik özellikleri arasında figürlerde iç dinamizmin dışa yansımaları, kol ve bacakların zıt hareketler oluşturması Kyzikos örneğinde de görülmektedir. Herakles figüründe güçlü, kaslı ve dinamik yapı hâkimken yerdeki Galatlı figüründe daha çok kollarda ve bacaklarda bahsettiğimiz zıt hareketler ön plana çıkmıştır. Mendel, (Res. 3) değindiği bu eserde işlenen kaslı yapıdaki figürlerin oranları ve stelin sağ alt köşesindeki kalkanın Galatları (Wolf – Lorber, 2011: 7 7-53) hatırlattığını ileri sürerek bu dönem aralığını uygun görmüştür (Mendel, 1914: Nr. 858 (564). Bol, Kyzikos'tan ele geçen bu adak stelinde figürlerin hareketlerinin serbestliği ve kabartma alanının doldurulmaya çalışılmasıyla aynı zamana işaret etmiştir (Bol, 2007: 82, Abb. 108). Launey ise Dittenberger kronolojisinden hareketle Galatların saldırılarını gerçekleştirdiği MÖ 278-276 tarihlerinde hüküm süren Hipparkh Phoenix'ten bahsetmektedir (Marcel, 1944: 217 217-236; Magie, 2001: 84, (dp. 9). Son olarak podyum kısmında bulunan yazıtın stili ve değerlendirilmesi de Kyzikos adak stelinin muhtemelen MÖ 3. yüzyıla tarihlenebileceğini göstermektedir (Ridgway, 1990: 357).

IV. Sonuç

Hellenistik Dönemde istilacı bir politika izleyen Galatların Anadolu'daki varlığının en güzel delillerinden birisini de Kyzikos heykeltıraşlarının yaptığı bu eser oluşturmuştur. Kyzikoslular, uğradığı saldırının ve ardından gelen zaferin günümüze kadar ulaşmasını, "Herakles'in bir Galatlıyı öldürür vaziyette" betimlendiği bu adak steli ile ölümsüzleştirmişlerdir (Magie, 1950: 729, no. 9; Kaya, 2012: 284). Adak stelinde işlenen bu betimleme aslında kentin yaşamış olduğu siyasi ve sosyal olayların sanatta

propaganda amaçlı kullanıldığına da göstergesidir. Bir kentin yaşadığı olayın taşla işlenerek verilmesi de Kyzikos'un sanatla ne kadar iç içe olduğunu gözle önüne sermektedir. Yine Hellenistik Dönemde zengin stil ve ikonografilere sahip olan bu adak stelleri, Kyzikos'ta heykeltıraşlık faaliyetlerinin ne kadar ileri bir düzeye ulaştığını da kanıtlanmaktadır. Böyle bir eserin varlığı Kyzikos'un Hellenistik Dönemdeki heykeltıraşlığının en az Pergamon ekolü düzeyinde olduğunu da göstermektedir.

Antik Dönem'de arkeolojik buluntular içerisinde çok önemli bir yeri olan mermer heykeltıraşlık eserleri, kentlerin ekonomik, kültürel ve idari açılarından güçlü olduklarının göstergeleri olmuşlardır. Mysia Bölgesi sınırları içindeki Kyzikos'un bahsedilen bu kentler arasında olmasında coğrafi konumu, tarihi süreçte gösterdiği idari ve siyasi denge politikası ile Karadeniz ve Ege Denizi arasında köprü vazifesi üstlenmesi de etkili olmuştur.

Yazıt: Bu eserin podyum kısmında yer alan yazıtta muhtemelen bir savaşa (Galat Saldırıları?) katılan idareci ve komutanların isimleri sıralanmıştır (<https://inscriptions.packhum.org/text/288827>).

ἐπὶ Φοίνικος
ἱππάρχου
στρατηγοὶ καὶ
φύλαρχοι
Ἡοακλεῖ.
στρατηγοὶ
Νικοτέλης
Ἀπολλοδώρου
Δαδοῦχος
Ἀπολλοδώρου
Πρωταγόρας
Τελεσάνδρου,
Ἀθηναῖος
Ἐφεσίου,
Νικόλοχος
Ἀριστονίκου,
φύλαρχοι
Μένιππος
Ἀογεβίου,
Πύτις
Ἀριστοκλείους,
Αἰνεΐας Βλαστοῦ,
Εὔηνος
Πολυάνθου
Ἀφθόνητος
Θεοβούλου,
Ἀριστόλοχος
Ἀπολλωνίου.

Kaynaklar

- Andreae, B. (2001). *Skulptur des Hellenismus*, München: Hirmer Verlag München.
- Ashmole, B. (1956). Cyriac of Ancona and the Temple of Hadrian at Cyzicus. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 190(3/4), 179-191.
- Akurgal, E. (1956). Kyzikos ve Ergili Araştırmaları, İon Yayılışının Tarihi Hakkında. *Anatolia*, I, 43-51.
- Akurgal, E. (1998). *Anadolu Kültür Tarihi*, Tübitak Yayınları.
- Andrewes, A. (1982). Notion and Kyzikos: The Sources Compared. *Journal History Studies*, 102, 15-25.
- Arıncı, U. (2015). *Hellenistik Dönem Mezar Stellerindeki Hermes ve Herakles Hermeleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Arslan, M. (2000). *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi – Galatlar*, Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Arslan, M. (2002). The Impact of Galatians in Asia Minor, *Olba*, VI, 41-56.
- Arslan, M. (2019). *Anadolu'da Hellenistik Dönem'de Resmi Yazışmalar, Kraliyet Mektupları, Kent Kararnameleri, Anlaşmalar*, İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Bol, P. C. (2007). *Die Geschichte Der Antiken Bildhauerkunst Hellenistische Plastik III*, Mainz: Phillipp von Zabern.
- Chamoux, F. (1988). Pergame Et Les Galates, *Revue des Études Grecques*, 101 (482/484), 492-500.
- Coşkun, A. (2012). Deconstructing a Myth of Seleucid History: The So-Called "Elephant Victory" Revisited, *Phoenix*, 66(1/2), 57-73.
- Dinter, M. T. (2009). Epic from Epigram: The Poetics of Valerius Flaccus' "Argonautica", *The American Journal of Philology*, 130(4), 533-566.
- Ertüzün, R. M. (1998). *Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar Tarih ve Arkeolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ozan Yayınları.
- Eule, J. C. (2001). *Hellenistische Bürgerinnen aus Kleinasien*, Tarih, Arkeoloji, Sanat ve Kültür Mirasını Koruma Vakfı.
- Farnell, L. R. (1890). Various Works in the Pergamene Style. *The Journal of Hellenic Studies*, 11, 181-209.
- Ful, Ş. D. (2008). *Yazıtlar Işığında Mysia Bölgesi Kültürleri*, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Funck, B. (1994). Seleukos Nikator und Ilion. Einige Beobachtungen zum Verhältnis von König und Staat im frühen Hellenismus. *Historische Zeitschrift*, 258(2), 317-337.
- Gezgin, İ. (1997). *Pers Yönetimi Döneminde Batı Anadolu Şehir Devletlerinin Politik ve Sanatsal Yaşamı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gürgen, İ. (2019). Galatların Anadolu'ya Geçiş Süreci ve Bithynia ile İlişkileri, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 234-245.
- Hansen, E. V. (1971). *The Attalids of Pergamon*, Cornell University Press.
- Has, A. C. Meral, K. Aydın, T. (2020). Propontis'in Güneyinde Güçlü Bir Liman Kenti: Kyzikos ve Deniz Ticareti. V. Keleş (Ed.) *Parion Studies III / Propontis ve Çevre Kültürleri - Propontis and Surrounding Cultures*, (ss. 391-400). Ege Yayınları.
- Hasluck, F. W. (1909). The Marmara Islands. *The Journal of Hellenic Studies*, 29, 1909, 6-18.
- Hürmüzlü, B. (2015). Pisidia Bölgesi'nde Seleukoslar Dönemi Yerleşim Politikaları. *Colloquium Anatolicum*, 14, 160-179.
- Kaya, M. A. (2005). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İlya Yayınevi Matbaası.
- Kaya, M. A. (2012). *Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları II, Türkiye'nin Eski Çağ Tarihi ve Uygarlıkları Pers Hâkimiyeti ve Hellenistik Dönem*, İlya İzmir Yayınevi.
- Kaya, M. A. (2015). *İlk Çağ Tarih ve Uygarlığı*, Pegem Akademi.
- Koch, L. (1989). *Weibliche Sitzstatuen der Klassik und des Hellenismus und ihre kaiserzeitliche Rezeption*, Charybdis 4, Hamburg: LIT Verlag.
- Koçhan, N. (2006). Kyzikos'tan iki Hellenistik Heykeltıraşlık Eser. *Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, 207-212.
- Koçhan, N. (2011). *Kyzikos Tarihi ve Mimari Kalıntıları*, Renkvizyon Ofset Form Matbaacılık.
- Koçhan, N. (2013). Kyzikos, Hellespontus'ta Bir Eyalet Merkezi. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 31, 69-91.
- Koçhan, N. Meral, K. (2014). İkinci Dönem Kyzikos Kazıları 2006-2013. H. Kasapoğlu-M. A. Yılmaz (Ed.) *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 40. Kurulu Yılı Armağanı Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı* (ss. 229-254). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Koçhan, N. Meral, K. (2019). Kyzikos 2017 ve 2018 Yılı Çalışmaları. *41. Kazı Sonuçları Toplantısı, Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, Cilt 3, Diyarbakır. 541-558.
- Kurt, M. (2010). Roma Cumhuriyeti'nin Anadolu Politikası ve Pergamon (Bergama) Krallığı'nın Rolü. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 97-111.

- Kuttner, A. (1995). Republican Rome Looks at Pergamon, *Harvard Studies in Classical Philology*, 97, 157-178.
- Lequenne, F. (1991). *Galat'lar*, (Çev. S. Albek), Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor, To the End of the third Century after Christ*, Princeton University Press.
- Magie, D. (2001). *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*. (Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Magie, D. (2002). *Anadolu'da Romalılar 2, Batı Anadolu ve Zenginlikleri*. (Çev. N. Başgelen-Ö. Çapar). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Marcel, L. (1944). Études d'histoire hellénistique, *Revue des Études Anciennes*. 46, 217-236.
- Mendel, G. (1914). *Catalogue des Sculptures Grecques, Romaines et Byzantines*. Musees Impériaux Ottomans,
- Meral, K. (2008). Kyzikos Kurosü. B. Can-M. Işıkli (Ed.) *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları* (ss. 361-365). İstanbul: Atatürk Üniversitesi.
- Meral, K. Has, A. C. (2017). Batı Anadolu Ticaretine Yön Veren Bir Liman: Kyzikos Antik Kenti Hytos Limanı. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 38, 105-115.
- Meral, K. (2018). Kyzikos'un Bölge Turizmindeki Yeri ve Önemi. U. Töre Sivrioğlu (Ed.) *Bandırma ve Yakın Çevresi Tarihi* (ss. 123-132). Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Meral, K. (2020). Kyzikos Hadrian Tapınağı'ndaki Ek Yapı Üzerine Yeni Gözlemler. V. Keleş (Ed.) *Parion Studies III / Propontis ve Çevre Kültürleri- Propontis and Surrounding Cultures* (ss. 605-618). Ege Yayınları.
- Nankov, E. (2007). Toward the Thracian Religion in the Early Hellenistic Period: a Terracotta Figurine of Kybele from Seuthopolis Reconsidered. *Archaeologia Bulgarica*, 9(3), 47-67.
- Özgan, R. (2018). *Hellenistik Devir Hekeltıraşlığı III*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Özsait, M. (1985). *Hellenistik ve Roma Devri'nde Pisidya Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Perrot, G - Guillaume, E. (1872). *Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadocie et du Pont*.
- Ridgway, B. S. (1990). *Hellenistic Sculpture I, The Style of 331-200 B. C.*, The University of Wisconsin Press.
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Türk Tarih Kurumu.
- Smith, W. (1865). *Dictionary of Greek and Roman Geography I*, Tauris.

- Smith, R.R.R. (2013). *Hellenistik Heykel*, A. Y. Yıldırım (Çev.). Homer Kitabevi.
- Strobel, K. (1991). Die Galater im hellenischen Kleinasien Historische aspekte einer keltischen Staatenbildung. *Hellenischen Studien*, 101-134.
- Tarn, W. W. (1978). *Hellenistic civilisation*. Methuen and Co.
- Taşdöner, K. (2017). *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat.
- Tozan, M. (2016). Roma'nın Anadolu'daki Egemenlik Politikası, Kentler ve Bağımlı Krallıklar (İ. Ö. 133- İ. Ö. 89), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Umar, B. (2006). *Mysia*, İnkılap Kitabevi.
- Vanhaverbeke, H. - Waelkens, M. (2005). If You Can't Beat Them, Join Them? The Hellenization of Pisidia. *Mediterranean Archaeology*, 18, 49-65.
- Wolf, D. - Lorber, C. (2011). The 'Galatian Shield without (sigma)' Series of Ptolemaic Bronze Coins. *Numismatic Chronicle*, 171, 7-53.

RESİMLER

Resim 1 Antik Batı Anadolu Haritası
(www.worldcoincatalog.com)

Resim 2 Herakles Galatlı Mücadelesi
(İstanbul Arkeoloji Müzeleri)
(G. Mendel, İstanbul 1914, Nr. 858 (564))